Hagtíðindi
Statistical Series

Sjávarútvegur og landbúnaður
Fisheries and agriculture

2012:4 • 30. október 2012

Landbúnaður 2010–2012

Agriculture 2010–2012

Hagstofa Íslands gefur nú í fyrsta sinn út Hagtíðindi um landbúnaðartölfræði og fjallar um uppbyggingu hennar undanfarin misseri auk þess að birta niðurstöður fyrstu rannsókna og mælinga. Í landbúnaðarrannsókn fyrir árið 2010 kom fram að býli í landinu voru 2.592. Nytjað landbúnaðarland, utan afrétta, er um 15% af heildarstærð Íslands og bændur nota um 0,2 dráttarvélar á hvern hektara ræktarlands. Margir bændur hafa tekjur af annarri starfsemi en landbúnaði til að mynda höfðu 7,1% svarenda hliðartekjur af ferðaþjónustu. Á árinu 2011 voru ræktuð nálægt 1.600 tonn af tómötum, álíka af gúrkum en kartöfluuppskera fór yfir 7 þúsund tonn.

Forsaga landbúnaðartölfræði á Hagstofu Íslands

Skammt er síðan vinna við hagskýrslugerð um landbúnað hófst á Hagstofunni. Áður hafði slík vinna verið á margra hendi og vantaði tölfræði um greinina sem unnin væri af óháðum, hlutlausum aðila. Hagstofan vonast til þess að hefti þetta marki upphaf betri upplýsingagjafar um landbúnaðarmál sem koma muni samfélaginu til góða.

Með samvinnu stofnana er svarbyrði haldið í lágmarki

Við undirbúning verksins og gagnasöfnun var lögð áhersla á að nýta sem best þá innviði sem til væru. Lagt var upp með að nýta skrár og aðrar áreiðanlegar heimildir þar sem þess var kostur áður en farið yrði út í beina gagnasöfnun hjá bændum. Hagstofan hefur átt gott samstarf við stofnanir og félagasamtök í því skyni. Fyrst skal nefna Bændasamtök Íslands sem hafa verið Hagstofunni innan handar um flest þau málefni er landbúnað varða, m.a. veittu þau mikilvæga aðstoð við uppbyggingu landbúnaðarrannsóknarinnar sem gerð var árið 2011. Þá er náið samstarf við Matvælastofnun sem ber ábyrgð á búfjáreftirliti. Ýmsir fleiri aðilar hafa lagt hönd á plóginn hvort sem það eru stofnanir, félagasamtök eða fyrirtæki.

Ljóst hefur verið um langa hríð að endurskoða þyrfti fyrirkomulag hagskýrslugerðar í landbúnaði og að mikið vantaði á að staðið væri við innlendar sem erlendar skuldbindingar Íslands á því sviði. Til að koma verkefninu á laggirnar fékk Hagstofa Íslands styrk til tveggja ára í gegnum IPA-áætlun til þróunar á landbúnaðartölfræði.[1]

[1] IPA: Instrument for Pre-Accession Assistance.

Hagstofa Íslands

Viðfangsefni í landbúnaðartölfræði

Viðfangsefni landbúnaðartölfræði eru fjöldamörg. Til að mynda er búfé talið og gerðar mælingar á slátrun og kjötframleiðslu eftir dýrategundum. Einnig er skráð uppskera grænmetis, korns og heys. Eitt stærsta verkefnið er lýtur að landbúnaðartölfræði er framkvæmd landbúnaðarrannsóknar, en í gegnum hana er meðal annars fylgst með landnotkun og tækjaeign.

Sundurliðun upplýsinga getur verið áskorun

Ein af þeim áskorunum sem Hagstofan hefur mætt í sinni vinnu er að oft er erfitt að veita upplýsingar í þeirri sundurliðun sem óskað er. Hagstofan leitast við að safna upplýsingum og birta í samræmi við evrópska staðla en oft er ekki sama skráningarhefð hér á landi og tíðkast í nágrannalöndum okkar. Þetta á til að mynda við í svínarækt og nautgriparækt. Hefur þá verið leitað leiða til að meta upplýsingarnar til að mæta þeim gæðakröfum sem gerðar eru.

Í hagskýrslugerð er mikilvægt að halda trúnað við þá sem veita upplýsingar og birta ekki hagtölur nema hann sé tryggður og ekki hægt að rekja tölurnar til einstaklinga eða einstakra framleiðenda. Í mjólkuriðnaði á Íslandi eru framleiðendur mjög fáir og er því ekki unnt að birta tölur um framleiðslu þess geira landbúnaðarins. Hagskýrslur úr landbúnaði eru þó notaðar í fullri sundurliðun í innri starfsemi Hagstofunnar eins og til dæmis í þjóðhagsreikningum við gerð hagreikninga landbúnaðarins. Auk þess eru niðurstöður sendar í fullri sundurliðun eins og lög kveða á um til Hagstofu Evrópusambandsins, Eurostat, en eru þá merktar sem trúnaðarupplýsingar og birting á þeim óheimil ef birtingarskilyrði eru ekki uppfyllt.

Landbúnaðarrannsókn 2010

Samræmd þýðisrannsókn er gerð á 10 ára fresti í öllum Evrópulöndum

Samræmd landbúnaðarrannsókn (e. *Farm Structure Survey*) er framkvæmd reglulega hjá öllum ríkjum á Evrópska efnahagssvæðinu. Þýðisrannsókn er gerð á 10 ára fresti og svo eru tvær úrtaksrannsóknir unnar á um þriggja ára fresti þess á milli. Áætlað er að næsta úrtaksrannsókn verði gerð í ársbyrjun 2014 þar sem árið 2013 verður til viðmiðunar.

Til samræmis við önnur Evrópulönd vann Hagstofa Íslands þýðisrannsókn árið 2011 fyrir viðmiðunarárið 2010. Rannsóknin náði til allra rekstraraðila í eftirfarandi flokkum atvinnugreina samkvæmt ÍSAT2008:

01.1 Ræktun nytjajurta annarra en fjölærra.
01.2 Ræktun fjölærra nytjajurta.
01.3 Plöntufjölgun.
01.4 Búfjárrækt (undanskilin þó: 01.49 Ræktun annarra dýra).
01.5 Blandaður búskapur.
01.6 Þjónustustarfsemi við landbúnað og starfsemi eftir uppskeru nytjajurta.

2.592 býli í landbúnaði, 74% svörun

Þýðið var byggt á upplýsingum úr landbúnaðarframtali, virðisaukaskatts- og búfjáreftirlitsskýrslum. Rannsóknin náði til 2.917 býla en þar af töldust 325 ekki vera í landbúnaðarstarfsemi. Hreinsað þýði var því 2.592 býli og þar af skiluðu 1.920 eða ríflega 74% nothæfum upplýsingum. Við úrvinnslu rannsóknarinnar var hefðbundnum tölfræðilegum aðferðum beitt við að fylla upp í gagnagöt, greina og leiðrétta öfgagildi ásamt því að áætla fyrir þau býli sem ekki skiluðu gögnum. Áætlaðar voru upplýsingar fyrir hvert einstakt býli sem vantaði upplýsingar frá og var þar stuðst við tiltækar stjórnsýsluskrár og svör frá aðilum með sambærilega starfsemi.

Rannsóknin sneri annars vegar að almennum þáttum varðandi skipulag og hins vegar að framleiðsluaðferðum í landbúnaði. Spurningar um skipulag sneru að:

- Almennum einkennum, s.s. staðsetningu býlis og fyrirkomulagi rekstrar.
- Landsvæði, s.s. nytjuðu landbúnaðarlandi og skiptingu þess.
- Búfé.
- Vélbúnaði.
- Vinnuafli.
- Annarri tekjuskapandi starfsemi á býli.

Spurningar um framleiðsluaðferðir voru tengdar ræktun, jarðvegsvernd og aðbúnaði búfjár.

Helstu niðurstöður

Rannsóknin var viðamikil og liggja ekki fyrir endanlegar niðurstöður úr öllum þáttum hennar. Þær verða gerðar aðgengilegar á vef Hagstofunnar um leið og úrvinnslu lýkur.

Af þeim 2.592 býlum sem lögðu stund á landbúnað árið 2010 voru flest á Suðurlandi eða 770 en fæst á höfuðborgarsvæðinu og Suðurnesjum eða 67.

Mynd 1. Dreifing býla eftir landsvæðum
Figure 1. Farm distribution by regions

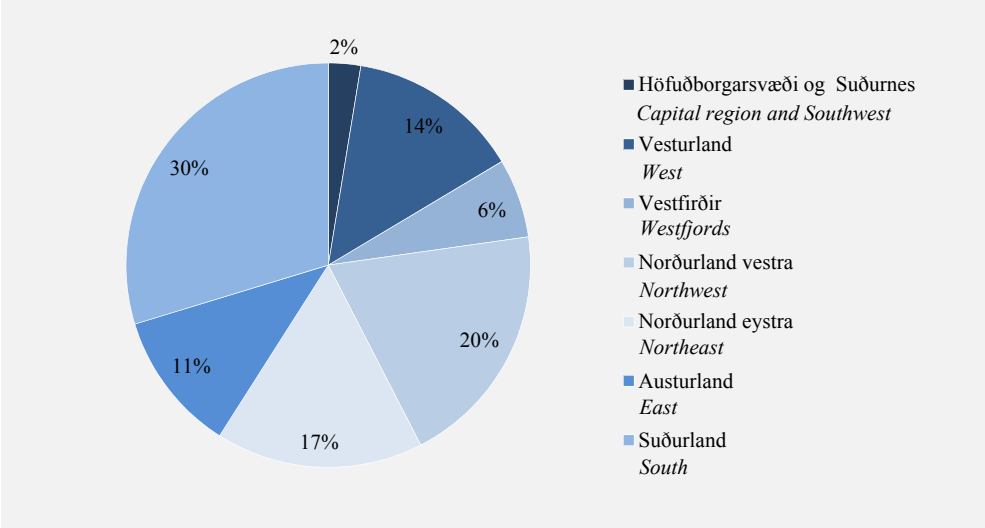

Nytjað landbúnaðarland utan afrétta er 15,4% af landinu

Íslenskir bændur nota tæplega 1,6 milljón hektara af landi undir landbúnaðarstarfsemi. Þar er átt við land utan afrétta. Stærstur hluti þessa lands eða ríflega 92% eru engi og úthagar sem eru nýttir til beitar. Tæplega 111 þúsund hektarar eru tún, þar með talin endurræktuð- og nýræktuð tún. Annað ræktað land er ríflega 12.500 hektarar. Samkvæmt niðurstöðum rannsóknarinnar er meðalstærð lands, sem nýtt er til landbúnaðar innan býlis, 614 hektarar. Þegar eingöngu eru skoðuð býli sem stunda búfjárræktun eykst meðalstærð upp í tæpa 638 hektara en meðalstærð þeirra 100 býla sem ekki hafa neitt búfé er tæpir 16 hektarar.

Önnur tekjuskapandi starfsemi en landbúnaður var stunduð á 28,7% býla árið 2010. Nokkur munur er á milli landshluta, þannig lögðu 35,2% býla á Vestfjörðum stund á aðra tekjuskapandi starfsemi samanborið við 24,4% býla á Norðurlandi eystra. Þegar umfang annarrar starfsemi er skoðað vekur athygli að 8,2% býla á landsvísu

hafa meira en helming tekna af annarri starfsemi en landbúnaði. Nokkur munur er einnig á þessu hlutfalli eftir landsvæðum, 9,5% bænda á Suðurlandi hafa þannig meiri tekjur af annarri starfsemi en landbúnaði í samanburði við 5,6% bænda á Norðurlandi eystra.

Tafla 1. Önnur tekjuskapandi starfsemi á býlum árið 2010
Table 1. Other gainful activity of agricultural holdings 2010

	Hlutfall *Percent*
Ferðaþjónusta *Tourism*	7,1
Fiskeldi *Aquaculture*	0,7
Framleiðsla endurnýjanlegrar orku *Production of renewable energy*	1,2
Fullvinnsla búvara *Processing of farm products*	2,4
Skógrækt *Forestry*	3,3
Tekjuskapandi heimilisiðnaður *Handicraft*	1,9
Timburvinnsla *Wood processing*	0,8
Verktakastarfsemi á sviði landbúnaðar *Agricultural contractual work*	6,9
Önnur verktakastarfsemi *Non-agricultural contractual work*	6,3
Önnur ótalin tekjuskapandi starfsemi *Other gainful activity n.e.c.*	15,9

Af þeirri starfsemi sem spurt var sérstaklega um var ferðaþjónusta algengust, þannig eru 7,1% býla með starfsemi í ferðaþjónustu. Hafa verður í huga að þeir aðilar sem eingöngu eru í ferðaþjónustu lentu fyrir utan rannsóknina. Tæplega 7% býla hafa tekjur af verktakastarfsemi í landbúnaði en flest býli eða 15,9% höfðu tekjur af annarri starfsemi en sérstaklega var spurt um.

Tafla 2. Munur á búfjárfjölda í landbúnaðarrannsókn og heildartölum Matvælastofnunar 2010
Table 2. Difference between livestock numbers in Farm Structure Survey and survey from The Icelandic Food and Veterinary Authority 2010

	Hross *Horses*		Nautgripir *Cattle*		Sauðfé *Sheep*	
	Landb.-rannsókn *Farm structure survey*	Búfjár-eftirlit *Food and veterinary authority*	Landb.-rannsókn *Farm structure survey*	Búfjár-eftirlit *Food and veterinary authority*	Landb.-rannsókn *Farm structure survey*	Búfjár-eftirlit *Food and veterinary authority*
Alls *Total*	**54.700**	**77.183**	**74.879**	**73.781**	**463.381**	**481.973**
Höfuðborgarsvæði og Suðurnes *Capital region and Southwest*	1.032	8.921	1.405	1.386	3.564	4.719
Vesturland *West*	6.424	9.522	9.692	9.432	78.064	81.830
Vestfirðir *Westfjords*	709	882	2.410	2.484	45.276	47.133
Norðurland vestra *Northwest*	16.364	19.520	11.617	11.259	107.061	110.326
Norðurland eystra *Northeast*	4.596	7.816	17.851	17.270	72.230	76.208
Austurland *East*	2.712	3.394	4.608	4.830	79.020	81.182
Suðurland *South*	22.863	27.128	27.296	27.120	78.166	80.575

Dráttarvélar

Samkvæmt upplýsingum úr ökutækjaskrá Umferðarstofu voru 11.004 dráttarvélar á skrá þegar landbúnaðarrannsóknin var gerð. Með samanburði ökutækjaskrár við þýðið í landbúnaðarrannsókninni kom í ljós að 6.936 dráttarvélar voru á býlunum sem töldust í landbúnaðarstarfsemi og voru þá undanskildar dráttarvélar með innlögð númer. Tún sem hafa verið endur- eða nýræktuð síðustu 5 undangengin ár falla samkvæmt skilgreiningu undir ræktarland. Auk þess telst þar land undir korn-, grænfóður-, grænmetis- og kartöfluræk. Alls telur það um 34 þúsund hektara. Dráttarvélaeign bænda jafngildir því að í notkun séu 0,2 dráttarvélar á hvern hektara ræktarlands.

Mynd 2. Skipting dráttarvéla í landbúnaði eftir landshlutum
Figure 2. Division of tractors used in agriculture by regions

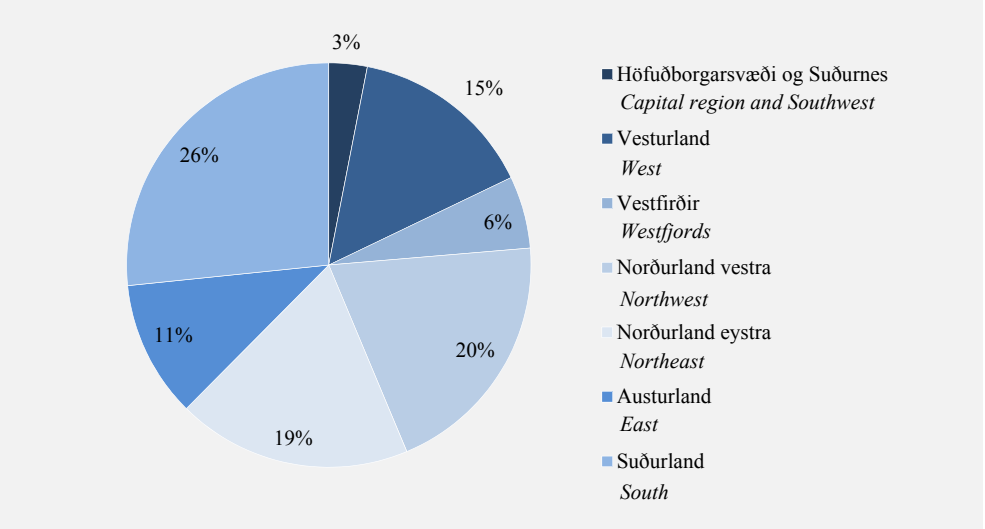

Mynd 3. Aldur dráttarvéla í landbúnaði samkvæmt nýskráningardegi
Figure 3. Age of tractors in agriculture according to first registration date

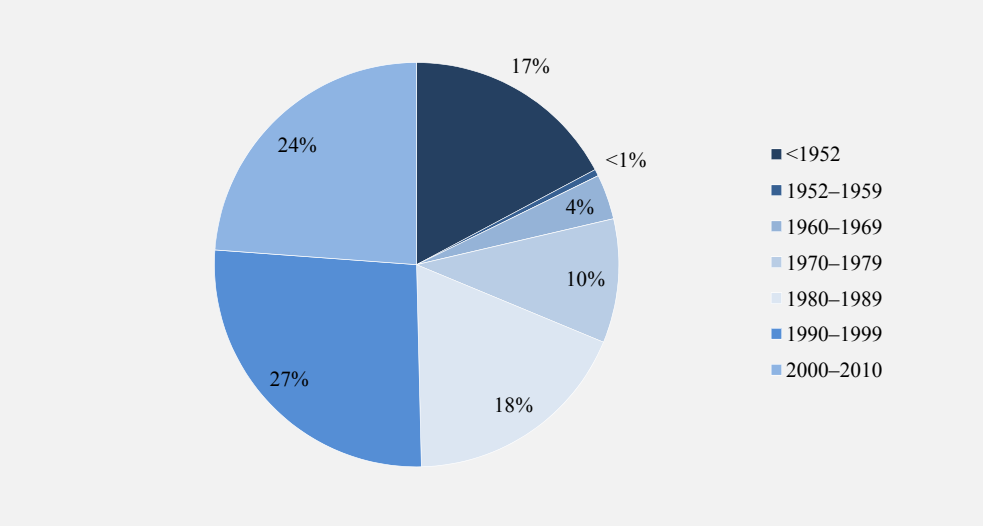

Bústofnsmælingar úr landbúnaðarrannsókn

Könnuð var samsetning bústofns á búunum í þýðinu. Miðað er við að á býli þurfi að vera búskapur með að minnsta kosti einn kost af eftirfarandi; 20 fjár, 10

nautgripi eða 10 hross til að teljast í hefðbundinni búfjárrækt. Sé býli í búfjárrækt án þess þó að ná að minnsta kosti einu af þeim lágmörkum sem hér eru upptalin telst sú starfsemi til tómstundaiðkunar en ekki til landbúnaðar. Að þessum skilyrðum gefnum reyndist hefðbundin búfjárrækt stunduð á 2.421 býli sem samsvarar um 93%.

Mynd 4. Býli með kindur, hross og nautgripi í landbúnaðarrannsókn 2010
Figure 4. Farms with sheep, horses and cattle in Farm Structure Survey 2010

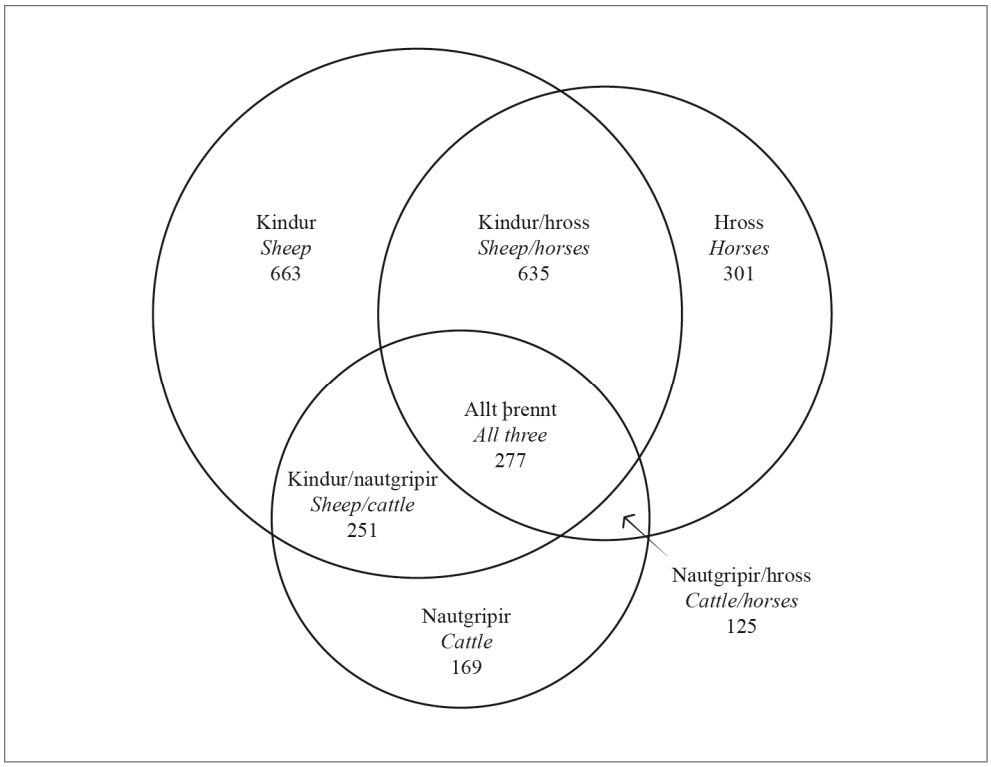

Tafla 3. Fjöldi búfjár innan mismunandi geira í mynd 4
Table 3. Number of animals within different clusters in figure 4

Fjöldi *Number*	Nautgripir *Cattle*	Hross *Horses*	Kindur *Sheep*
Aðeins kindur *Only sheep*	•	•	176.861
Aðeins hross *Only horses*	•	14.899	•
Aðeins nautgripir *Only cattle*	19.433	•	•
Kindur/hross *Sheep/horses*	•	23.387	180.476
Nautgripir/hross *Cattle/horses*	13.158	4.511	•
Nautgripir/kindur *Cattle/sheep*	19.202	•	48.386
Allt þrennt *All three*	22.683	9.312	55.562

Tafla 3 sýnir búfjárfjölda eftir mismunandi samsetningu búanna á mynd 4 hér fyrir ofan. Athygli vekur að 77% sauðfjár eru á búum sem eru eingöngu með sauðfé eða sauðfé og hross og 74% af hrossum eru á búum sem eingöngu eru með hross eða sauðfé og hross.

Bústofnsstærð samkvæmt búfjáreftirliti

Niðurstöður úr búfjáreftirliti og landbúnaðarrannsókn eru ólíkar þar sem búfjáreftirlitið fylgist einnig með áhugabúskap

Matvælastofnun kannar fjölda búfjár á hverju býli tvisvar á ári. Búfjáreigendur skila skýrslu um búfjáreign sína og heyforða á haustin, en á vorin vitja búfjáreftirlitsmenn bænda og staðfesta að rétt sé talið og skráð. Eftirlitið nær yfir allan búpening, hvort sem eigendur hans hafa atvinnu af búfjárhaldi eða sinna því sem áhugamáli. Tafla 6 sýnir fjölda búfjár eftir landshlutum samkvæmt haustskýrslum 2011 sem búfjáreftirlitið staðfesti vorið 2012. Á mynd 5 er borinn saman fjöldi hrossa, nautgripa og sauðfjár samkvæmt landbúnaðarrannsókninni 2010 og búfjáreftirlitinu sama ár. Þar sést að verulegur fjöldi hrossa er í eigu aðila utan landbúnaðarins. Í töflu 2 má sjá að þetta á ekki síst við í nágrenni höfuðborgarsvæðisins.

Mynd 5. Fjöldi hrossa, nautgripa og sauðfjár í landbúnaðarrannsókn og búfjáreftirliti 2010

Figure 5. Number of horses, cattle and sheep in the farm structure census and in administrative register from 2010

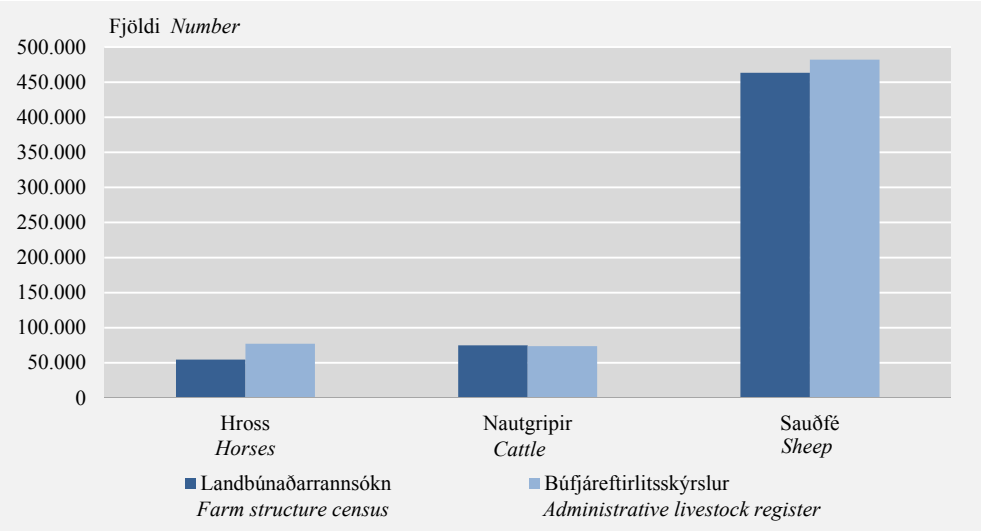

Skýringar *Notes*: Landbúnaðarrannsóknin nær aðeins til bænda sem hafa atvinnu af landbúnaði en búfjáreftirlitið nær einnig til þeirra sem stunda tómstundabúskap. Niðurstöðum fyrir nautgripa- og sauðfjárrækt ber því ágætlega saman en munurinn eykst í tilfelli hrossaræktar. *The farm structure census covers only farmers that practice farming for a living however the administrative livestock register also covers leisure farmers. The results are similar for cattle and sheep production whereas the difference increases in the case of horse breeding.*

Dýraafurðir

Slátrun

Hagstofan fær mánaðarlega upplýsingar um slátrun og kjötframleiðslu frá sláturleyfishöfum. Gagnasöfnun hófst í upphafi ársins 2012. Tafla 7 tiltekur framleitt kjötmagn en tafla 8 sýnir fjölda sláturdýra fyrstu 8 mánuði ársins.

Starfsemi útungunarstöðva

Útungunarstöðvar senda Hagstofunni mánaðarlega upplýsingar um starfsemi sína. Talin eru þau egg sem sett eru í útungun og þeir ungar sem ungað er út innan hvers mánaðar.

Tafla 4. Útungun hænsna af holdakyni sem ætluð eru til slátrunar 2012
Table 4. Hatching of poultry chicks intended for meat production 2012

Fjöldi *Number*	Egg *Eggs*	Ungar *Chicks*
Janúar	569.190	444.874
Febrúar	642.712	387.428
Mars	561.420	451.777
Apríl	552.080	430.686
Maí	633.870	452.132
Júní	595.090	428.862
Júlí	637.990	440.761
Ágúst	582.110	458.246

Skýringar *Notes*: Tölurnar ná ekki yfir fugla af holdakyni sem ætlaðir eru til undaneldis. *The figures do not cover meat-type chicks intended for breeding.*

Ekki er unnt að birta niðurstöður mælinga á eggjum og ungum ætluðum til undaneldis vegna þess hve fáir framleiðendur eru í greininni.

Mjólkurframleiðsla

Upplýsingum er safnað um framleiðslu mjólkur og mjólkurafurða frá mjólkurstöðvum, en ekki er unnt að birta niðurstöður þeirra mælinga vegna þess hve fá fyrirtæki eru í greininni.

Uppskera

Hagstofan nýtir upplýsingar sem bændur skila árlega til Matvælastofnunar um heyfeng og uppskeru korns og grænfóðurs. Einnig er stuðst við niðurstöður úr landbúnaðarrannsókninni og í nokkrum tilfellum er magn af innfluttu fræi notað til að áætla umfang ræktunar.

Upplýsingar um framleiðslu tómata, gúrku og papriku eru fengnar frá Bændasamtökum Íslands. Upplýsingar um aðra grænmetisframleiðslu koma frá dreifingaraðilum og heildsölum eða beint frá framleiðendum.

Swedes are eaten in Iceland, even by children

Upplýsingar um kartöflu-, rófu- og gulrótauppskeru hafa hingað til ekki verið tæmandi eða heildaruppskera áætluð. Hagstofan safnaði uppskerutölum frá öllum kartöflu-, gulrófu- og gulrótaræktendum sem selja framleiðslu sína á markaði. Upplýsingar um ræktendur voru fengnar frá félagasamtökum og dreifingaraðilum.

Tafla 5. Uppskera á grænmeti og kartöflum 2011
Table 5. Cropped vegetables and potatoes 2011

Tonn *Tonnes*	Framleiðsla alls *Total production*
Blómkál *Cauliflower*	105
Spergilkál *Broccoli*	85
Hvítkál *White cabbage*	449
Kínakál *Chinese cabbage*	185
Salat *Leafy or stalked vegetables*	108
Tómatar *Tomatoes*	1.605
Gúrkur *Cucumbers*	1.582
Paprika *Capsicum*	229
Gulrætur *Carrots*	755
Sveppir *Mushrooms*	583
Gulrófur *Swedes*	759
Kartöflur *Potatoes*	7.222

Heimild *Source*: Bændasamtök Íslands, Samband garðyrkjubænda. *Farmers Association of Iceland, Horticulture Farmers Association*.

Hagreikningar landbúnaðarins

Hagreikningar landbúnaðarins (e. *Economic Accounts for Agriculture, EAA*) eru unnir árlega í öllum aðildarríkjum Evrópska efnahagssvæðisins (EES) samkvæmt aðferðafræði sem þróuð er af Eurostat. Landbúnaðarreikningarnir eru kerfi reikninga sem sýnir framleiðslu og virðisauka landbúnaðargeirans, ásamt afskriftum, þáttatekjum og ráðstöfun þeirra. Þeim svipar mjög til hefðbundins framleiðsluuppgjörs þjóðhagsreikninga og er sömu reglum og stöðlum fylgt að mestu leyti. Við útreikning framleiðsluverðmætis er gengið út frá framleiðslumagni og verði á vörum ef mögulegt er. Í sumum smærri greinum reynist þó nauðsynlegt að nýta önnur gögn, svo sem ársreikninga eða upplýsingar um búnaðargjald.

Uppbygging landbúnaðarreikninga

+ Virði afurða nytjaplönturæktar
+ Virði afurða búfjárræktar
+ Tekjur af landbúnaðarþjónustu
+ Tekjur af óaðskiljanlegri aukastarfsemi
= ***Heildarframleiðsluvirði***
- Kostnaður við aðfanganotkun
= ***Vergt vinnsluvirði***
- Afskriftir fastafjármuna
= ***Hreint vinnsluvirði***
+ Aðrir styrkir á framleiðslu, ekki afurðatengdir[1]
- Aðrir skattar á framleiðslu, ekki afurðatengdir
= ***Þáttatekjur***
- Launakostnaður
= ***Rekstrarhagnaður/einyrkjatekjur***
- Leiga til greiðslu fyrir land og nýtanleg jarðlög (jarðarleiga)
- Fjármagnsgjöld
+ Fjáreignatekjur
= ***Tekjur af atvinnurekstri***

Hagreikningar landbúnaðarins í þessari mynd gefa eingöngu mynd af heildarstöðu landbúnaðarins, en ná ekki að varpa ljósi á einstakra undirliði hans svo vel sé. Að vísu er ekki gerð krafa um slíkt en jafnvel þó svo væri gæti reynst örðugleikum bundið að verða við því. Til að mynda kemur fyrir að ógerningur sé að meta aðfanganotkun nema fyrir greinina í heild sinni.

Sérkenni og frávik frá hefðbundnum þjóðhagsreikningum

Brugðið er frá þjóðhagsreikningastöðlum þar sem fjölbreytni í framleiðslu innan býla er regla fremur en undantekning

Í mörgum löndum eru landbúnaðarreikningarnir lagðir til grundvallar mati á hluta landbúnaðarstarfsemi í heildarmati á framleiðslu hagkerfis í þjóðhagsreikningum. Þess vegna er rétt að nefna frávik sem eru í aðferðafræði landbúnaðarreikninganna frá þjóðhagsreikningastöðlum. Í hinum almenna þjóðhagsreikningastaðli sem notaður er innan EES, ESA95, er ætlast til þess að einungis lokaafurð í framleiðsluferli innan sömu atvinnugreinar sé færð í reikningana, þ.e. sú afurð sem seld er út úr greininni. Frá þessari reglu er vikið í hagreikningum landbúnaðarins þar sem framleiðsla sem er notuð beint í frekari framleiðslu innan sömu atvinnugreinar er færð í reikningana. Það kemur til af því að innan landbúnaðarins er það fremur

[1] Styrkir og skattar sem eru beintengdir ákveðnum vörum og magni þeirra falla ekki undir þennan lið heldur koma fram sem áhrifaþættir á framleiðsluverðmæti fyrstu tveggja liðanna (virði afurða nytjaplantnaræktar eða búfjárræktar). Dæmi um þessa afurðatengdu styrki og skatta eru beingreiðslur vegna mjólkur, lambakjöts og tiltekinna garðyrkjuafurða, sem og búnaðargjald sem er vörugjald sem leggst á nær allar landbúnaðarafurðir. Hinir styrkirnir og skattarnir eru þess eðlis að ekki er hægt að tengja þá beint tilteknum vörum. Þar getur t.d. verið um að ræða ýmsar niðurgreiðslur á launakostnaði, eða skatta eins og fasteignagjöld og kílómetragjöld.

regla en undantekning að einstök bú séu í mjög fjölbreyttri starfsemi en ekki bara einni búgrein. Fyrir vikið er stór hluti framleiðslunnar einmitt notaður á þennan hátt. Dæmi um þetta er kornrækt mjólkurbænda sem framleiða mikið magn fóðurs sem þeir nýta sjálfir en selja ekki á markað. Í hefðbundnum þjóðhagsreikningum er þessi framleiðsla hvergi sýnd. Í hagreikningum landbúnaðarins er hins vegar leitast við að sýna alla þessa framleiðslu og hráefnisnotkun svo framarlega sem aðföngin séu ekki notuð í nákvæmlega sams konar framleiðslu. Af þessum sökum er öll fóðurræktun metin og talin með, en mjólk sem nýtt er til kálfafóðurs ekki. [1]

Öll fóðurrækt er færð til bókar á framleiðsluhlið og í aðfanganotkun svo heildaráhrif á atvinnugreinina verða engin

Mat á verðmæti fóðurframleiðslu getur verið ýmsum vandkvæðum háð þar sem viðskipti með heimaræktað fóður á markaði eru sáralítil, sé byggræktin undanskilin. Það er því tæpast hægt að tala um að til sé markaðsverð, eða marktækur mælikvarði fyrir verð heildarframleiðslunnar. Vandinn er einkum þekktur við verðmat á hey- og grænfóðurframleiðslu. Helsta aðferð við verðmat á heyi er því að ganga út frá verði á öðru aðkeyptu fóðri, þ.e. kornvörum, en hnika því niður á við eins og þurfa þykir, með tilliti til lægra fóðurgildis í hverju þurrefniskílói gróffóðurs heldur en korns, og þess að heimaframleidda fóðrið ætti að teljast ódýrara en aðkeypt. Þar sem verðmætið er fært á báðar hliðar reikninganna, þ.e. sem framleiðsla og sem aðfanganotkun eru nettóáhrifin á reiknaðan virðisauka greinarinnar engin. Þessar færslur eru taldar endurspegla betur heildarumsvif atvinnugreinarinnar og því gerir aðferðafræði reikninganna ráð fyrir að öll fóðurrækt sé færð til bókar á þennan hátt.

Endurnýjun bústofns er fjárfesting

Bústofnsbreytingar og framleiðsla dýra sem fjárfestingarvöru eru atriði sem lögð er áhersla á í landbúnaðarreikningunum, en þeim hefur hingað til verið gefinn lítill gaumur í íslenskum landbúnaðarhagtölum. Afurðirnar koma aðeins að mjög litlu leyti út úr geiranum og því á vissan hátt skiljanlegt að horft sé fram hjá þeim. Þarna er þó greinilega um umfangsmikla framleiðslu að ræða með tilheyrandi kostnaði sem eðlilegt er að meta þó henni sé síðan ráðstafað innan búanna í fjárfestingu í stað þess að setja á markað. Sem dæmi um umfang þessa liðar má hugsa sér sauðfjárstofninn, en árlegur ásetningur lamba samkvæmt forðagæsluskýrslum hefur undanfarin ár legið í kringum 85–95 þúsund gripi sé metið eingöngu út frá sláturverði. Þó hann sé ekki alveg rétti mælikvarðinn á verðmæti undaneldisgripa, er þar um að ræða framleiðsluverðmæti í kringum 600 milljónir króna. Raunverulegt verðmæti nýrra undaneldisgripa er hins vegar alla jafna nokkuð og jafnvel verulega hærra og er talan sem hér er nefnd því að sama skapi hærri. Þessari framleiðslu er hins vegar, líkt og fóðrinu, ráðstafað að langmestu leyti innan sama bús. Svipaða sögu má segja af nautgriparæktinni og, í smærri mæli, loðdýra- og svínaframleiðslu.

Tómstundalandbúnaður telst ekki með í hagreikningum en það á sjálfsþurftarbúskapur að gera

Hagreikningar landbúnaðarins eru gerðir í þeim tilgangi að meta tekjur og afkomu landbúnaðargeirans og einskorðast því við einingar sem hafa aðaltekjur sínar af landbúnaðarstarfsemi. Aðilar sem stunda landbúnað eingöngu sem tómstundaiðju teljast ekki með í reikningunum. Einingar í sjálfsþurftarbúskap eiga hins vegar strangt til tekið að teljast með en slíkt skiptir tæpast máli hérlendis. Að sama skapi skal færa til bókar landbúnaðarframleiðslu til eigin þarfa á bújörðum. Í hefðbundnum þjóðhagsreikningum ber hins vegar að telja með alla framleiðslu, þ.m.t.

[1] Hér gildir að starfsemin sem gefur af sér hráefni og starfsemin sem nýtir þau mega ekki vera í sömu atvinnugrein samkvæmt Íslensku atvinnugreinaflokkuninni ÍSAT2008 í fjögurra stafa niðurbroti. Rétt er að geta þess að hér er ekki átt við ISAT flokkun viðkomandi bús, heldur eðli hinna ýmsu verka sem þar eru unnin, þrátt fyrir að búin séu almennt flokkuð eftir því af hvaða starfsemi þau hafa meginhluta tekna sinna. Grasrækt og heyframleiðsla telst þannig starfsemi í ISAT grein 01.29 en búfjárræktin sem nýtir heyið til 01.41, 01.42, 01.43 eða 01.45. Mjólk sem gefin er kálfum er hins vegar framleidd innan greinar 01.41 og einnig notuð innan sömu greinar og uppfyllir því ekki kröfuna um nýtingu í öðrum þætti framleiðslunnar.

tómstundabænda og er það því liður sem nauðsynlegt er að meta sérstaklega í þeim löndum sem nýta niðurstöður landbúnaðarreikninganna til þjóðhagsreikningagerðar.

Næstu skref

Uppsetning þessara fyrstu hagreikninga landbúnaðarins á Hagstofunni hefur gengið vel. Vinnan miðast við tímabilið frá og með árinu 2007 til og með ársins 2011 og standa vonir til þess að hægt verði að birta fyrstu niðurstöður úr þeim í ársbyrjun 2013. Í framhaldinu verður unnið að uppsetningu reikninga fyrir árið 2012 og að þróun og betrumbótum aðferða.

Í þessari umferð við vinnslu landbúnaðarreikninganna þurfti í einhverjum tilfellum að safna gögnum sérstaklega en sú uppbygging landbúnaðartölfræði sem nú stendur yfir á Hagstofunni mun vafalaust leysa það verkefni að miklu leyti af hólmi fyrir næstu umferð. Hagreikningar landbúnaðarins eru víðast hvar unnir út frá gögnum sem þegar eru til staðar. Þeir taka því óhjákvæmilega einnig breytingum ef grunngögnin breytast, eru uppfærð með ýtarlegri gögnum eða ef áætluðum tölum er skipt út fyrir tölur byggðar á nýrri heimildum. Reikningar þeir sem birtir eru hverju sinni endurspegla upplýsingar sem eru fyrir hendi á þeim tíma.

Samstarf við alþjóðastofnanir

Hagstofan hefur undanfarið ár reynt eftir bestu getu að svara þeim fyrirspurnum sem borist hafa um landbúnað frá alþjóðastofnunum. Þar ber helst að telja Matvæla- og landbúnaðarstofnun Sameinuðu þjóðanna (FAO), Efnahags- og framfarastofnunina (OECD) og Eurostat. Stofnanirnar hafa beðið um margvíslegar upplýsingar um landbúnað, svo sem áburðarnotkun, landnýtingu, tækja- og vélanotkun, nytjaskógrækt, bústofn, framleiðslu- og verðupplýsingar, umhverfisvísa, til dæmis notkun skordýra- og plöntueiturs og lífrænt vottaða framleiðslu svo eitthvað sé nefnt. Sumar þessara fyrirspurna eru sendar út árlega, til dæmis vegna mats OECD á styrkjum til landbúnaðarins í aðildarríkjum, en aðrar eru tilfallandi til dæmis vegna aðildarumsóknar Íslands að ESB. Til að veita sem bestar upplýsingar um þessi ólíku viðfangsefni hefur Hagstofan fengið upplýsingar frá sérfræðingum hjá Landbúnaðarháskóla Íslands, Bændasamtökum Íslands, búnaðarsamböndum, Landmælingum Íslands, Umhverfisstofnun, fyrirtækjum, sveitarfélögum og víðar.

English summary

Statistics Iceland now publishes a Statistical Series issue on agriculture for the first time. The issue discusses Statistics Iceland's development of the agricultural statistics along with publishing results from the first Farm Structure Survey and information gathered in the sector. The 2010 Farm Structure Survey reports there are 2,592 agricultural holdings in the country. Utilized agricultural area, excluding common land, is 15% of the country's total area and farmers use approximately 0.2 tractors per hectare of arable land. Many farmers have income from other sectors, for example 7.1% of respondents had income from tourism. In 2011 the production of tomatoes was close to 1,600 tonnes and similar for cucumbers while the potato crop exceeded 7,000 tonnes.

Tafla 6. Bústofn og heyfengur eftir landsvæðum 2011
Table 6. Livestock and production of hay by region 2011

Fjöldi *Number*	Allt landið *Whole country*	Höfuðborgarsvæði og Suðurnes *Capital region and Southwest*	Vesturland *West*	Vestfirðir *Westfjords*	Norðurland vestra *Northwest*	Norðurland eystra *Northeast*	Austurland *East*	Suðurland *South*
Haust 2011								
Nautgripir *Cattle*	72.773	1.271	8.998	2.445	10.884	17.150	4.824	27.201
Mjólkurkýr *Dairy cows*	25.661	318	3.387	821	3.734	6.211	1.554	9.636
Sauðfé *Sheep*	474.759	4.627	79.918	45.841	107.202	77.032	79.218	80.921
Ær *Ewes*	373.603	3.427	62.626	36.353	86.104	59.529	62.890	62.674
Svín *Pigs*	34.281	7.839	14.026	–	942	5.370	104	6.000
Gyltur *Sows*	3.549	1.407	579	–	6	497	10	1.050
Alifuglar *Poultry*	370.063	253.949	1.948	190	3.758	11.415	6.501	92.302
Hross *Horses*	78.277	8.817	9.893	1.018	19.315	7.658	3.417	28.159
Minkar *Mink*	39.892	2.517	–	–	14.870	4.310	2.069	16.126
Heyuppskera, tonn þurrefnis *Cropped hay, t. of dry matter*	347.874	5.585	50.029	17.613	67.089	65.738	36.137	105.682
Heyuppskera, m^3 *Cropped hay, m^3*	1.958.749	31.448	281.696	99.173	377.754	370.146	203.473	595.059

Skýringar *Notes*: Heyuppskera í tonnum er reiknuð út frá rúmmáli og er miðað við meðalrúmþyngd heys árið 2010. *Based on the spring livestock census 2012. Cropped hay in tonnes is estimated from volume and mean density of hay in 2010.*

Heimild *Source*: Matvælastofnun. *Icelandic Food and Veterinary Authority.*

Tafla 7. Kjötframleiðsla 2012, þyngd í tonnum
Table 7. Meat production 2012, weight in tonnes

Tonn *Tonnes*	Janúar *January*	Febrúar *February*	Mars *March*	Apríl *April*	Maí *May*	Júní *June*	Júlí *July*	Ágúst *August*
Nautakjöt, *Beef and veal*	391,5	328,2	340,1	299,1	326,9	360,7	304,9	352,6
Ungnautakjöt *Beef except from cows*	225,7	183,1	202,1	187,7	184,6	209,2	183,5	215,2
Kýrkjöt *Beef from cows*	159,4	136,5	132,0	106,8	136,0	144,5	117,7	132,6
Kálfakjöt *Veal*	6,4	8,6	6,0	4,6	6,4	7,0	3,7	4,8
Kindakjöt *Lamb and mutton*	0,2	–	105,5	1,4	0,2	–	–	74,0
Dilkakjöt *Lamb*	0,1	–	44,3	0,1	0,1	–	–	63,8
Kjöt af fullorðnu fé *Mutton*	0,1	–	61,3	1,3	0,1	–	–	10,2
Alifuglakjöt *Poultry meat*	671,5	630,0	619,6	605,3	638,0	658,9	678,4	694,3
Svínakjöt *Pork*	463,9	492,9	489,7	421,6	482,2	448,2	511,5	511,5
Grísir *Fattening pigs*	446,5	481,9	464,2	402,4	461,5	434,5	491,3	494,9
Fullorðin svín *Breeding pigs*	17,4	11,1	25,5	19,1	20,7	13,6	20,1	16,6
Hrossakjöt *Horsemeat*	204,2	128,4	70,8	43,2	46,1	64,8	62,9	115,3

Heimild *Source*: Landssamtök sláturleyfishafa. *Union of Slaughterhouse Owners*.

Tafla 8. Slátrun 2012, fjöldi
Table 8. Slaughtering 2012, number

Fjöldi *Number*	Janúar *January*	Febrúar *February*	Mars *March*	Apríl *April*	Maí *May*	Júní *June*	Júlí *July*	Ágúst *August*
Nautgripir, *Cattle*	2.118	2.064	1.823	1.609	1.767	1.828	1.537	1.871
Ungnaut *Adult cattle except cows*	1.001	953	862	846	821	910	810	956
Kýr *Cows*	792	699	666	545	683	729	598	694
Kálfar *Calves*	325	412	295	218	263	189	129	221
Kindur *Sheep*	13	–	5.094	56	10	–	–	4.374
Dilkar *Lambs*	9	–	2.971	5	4	–	–	3.971
Fullorðið fé *Other sheep*	4	–	2.123	51	6	–	–	403
Alifuglar *Poultry*	443.223	416.201	400.632	389.605	412.710	414.762	432.366	447.584
Svín *Pigs*	5.949	6.122	6.086	5.432	6.151	5.840	6.354	6.364
Grísir *Fattening pigs*	5.824	6.038	5.895	5.290	6.002	5.742	6.230	6.230
Fullorðin svín *Breeding pigs*	125	84	191	142	149	98	124	134
Hross *Horses*	1.607	847	469	275	286	370	343	610

Skýringar *Notes*: Úrkast er ekki meðtalið. *Discards not included.*

Heimild *Source*: Landssamtök sláturleyfishafa. *Union of Slaughterhouse Owners.*

Tafla 9. Önnur tekjuskapandi starfsemi á býlum í landbúnaðarrannsókn 2010
Table 9. Other gainful activity on farms in farm structure survey 2010

	Heildar-fjöldi *Total*	Höfuð-borgar-svæði og Suðurnes *Capital region and Southwest*	Vesturland West	Vest-firðir *West-fjords*	Norðurland vestra *North-west*	Norðurland eystra *North-east*	Austurland *East*	Suðurland *South*
Fjöldi býla *Number of farms*	**2.592**	**67**	**359**	**164**	**510**	**430**	**292**	**770**
Ferðaþjónusta *Tourism*	185	4	33	9	29	25	24	61
Fiskeldi *Aquaculture*	17	1	3	0	3	1	4	5
Framleiðsla endurnýjanlegrar orku *Production of renewable energy*	30	0	4	3	2	10	2	9
Fullvinnsla búvara *Processing of farm products*	61	5	7	4	6	10	16	13
Skógrækt *Forestry*	86	0	15	5	17	14	20	15
Tekjuskapandi heimilisiðnaður *Handicraft*	49	2	5	3	10	11	5	13
Timburvinnsla *Wood processing*	20	0	2	4	0	8	4	2
Verktakastarfsemi fyrir aðra á sviði landb. *Agricultural contractual work*	180	3	27	14	35	28	19	54
Önnur verktakastarfsemi *Non-agricultural contractual work*	162	5	23	17	28	23	24	42
Önnur ótalin tekjuskapandi starfsemi *Other gainful activity n.e.c.*	412	9	66	36	72	56	44	129
Hlutfallsleg skipting ***Percent distribution***								
Ferðaþjónusta *Tourism*	7,1	6,0	9,2	5,5	5,7	5,8	8,2	7,9
Fiskeldi *Aquaculture*	0,7	1,5	0,8	0,0	0,6	0,2	1,4	0,6
Framleiðsla endurnýjanlegrar orku *Production of renewable energy*	1,2	0,0	1,1	1,8	0,4	2,3	0,7	1,2
Fullvinnsla búvara *Processing of farm products*	2,4	7,5	1,9	2,4	1,2	2,3	5,5	1,7
Skógrækt *Forestry*	3,3	0,0	4,2	3,0	3,3	3,3	6,8	1,9
Tekjuskapandi heimilisiðnaður *Handicraft*	1,9	3,0	1,4	1,8	2,0	2,6	1,7	1,7
Timburvinnsla *Wood processing*	0,8	0,0	0,6	2,4	0,0	1,9	1,4	0,3
Verktakastarfsemi fyrir aðra á sviði landb. *Agricultural contractual work*	6,9	4,5	7,5	8,5	6,9	6,5	6,5	7,0
Önnur verktakastarfsemi *Non-agricultural contractual work*	6,3	7,5	6,4	10,4	5,5	5,3	8,2	5,5
Önnur ótalin tekjuskapandi starfsemi *Other gainful activity n.e.c.*	15,9	13,4	18,4	22,0	14,1	13,0	15,1	16,8

Tafla 10. Nytjað landbúnaðarland utan afrétta eftir landsvæðum 2010
Table 10. Utilized agricultural area by region 2010, excluding common land

Hektarar *Hectares*	Fjöldi býla alls *Number of farms, total*	Land-búnaðar-land alls *UAA, total*	Þar af *Thereof* Tún *Meadows*	Engi og úthagi *Pastures and rough grazings*	Annað ræktað land *Other arable land*
Alls *Total*	**2.592**	**1.591.032**	**110.529**	**1.467.924**	**12.578**
Höfuðborgarsvæði og Suðurnes *Capital region and Southwest*	67	16.581	2.025	14.341	214
Vesturland *West*	359	227.492	15.584	210.586	1.322
Vestfirðir *Vestfjords*	164	117.179	5.453	111.431	294
Norðurland vestra *Northwest*	510	287.377	20.377	265.140	1.860
Norðurland eystra *Northeast*	430	293.799	20.094	271.577	2.127
Austurland *East*	292	318.506	12.321	305.060	1.126
Suðurland *South*	770	330.097	34.675	289.789	5.634

Skýringar *Notes*: Samkvæmt niðurstöðum úr landbúnaðarrannsókn 2010. *Results from the farm structure census 2010.*

Mynd 6. Fjöldi býla í 4km x 9km reitum í landbúnaðarannsókn 2010
Figure 6. Number of farms in 4km x 9km rectangles in Farm Structure Survey 2010

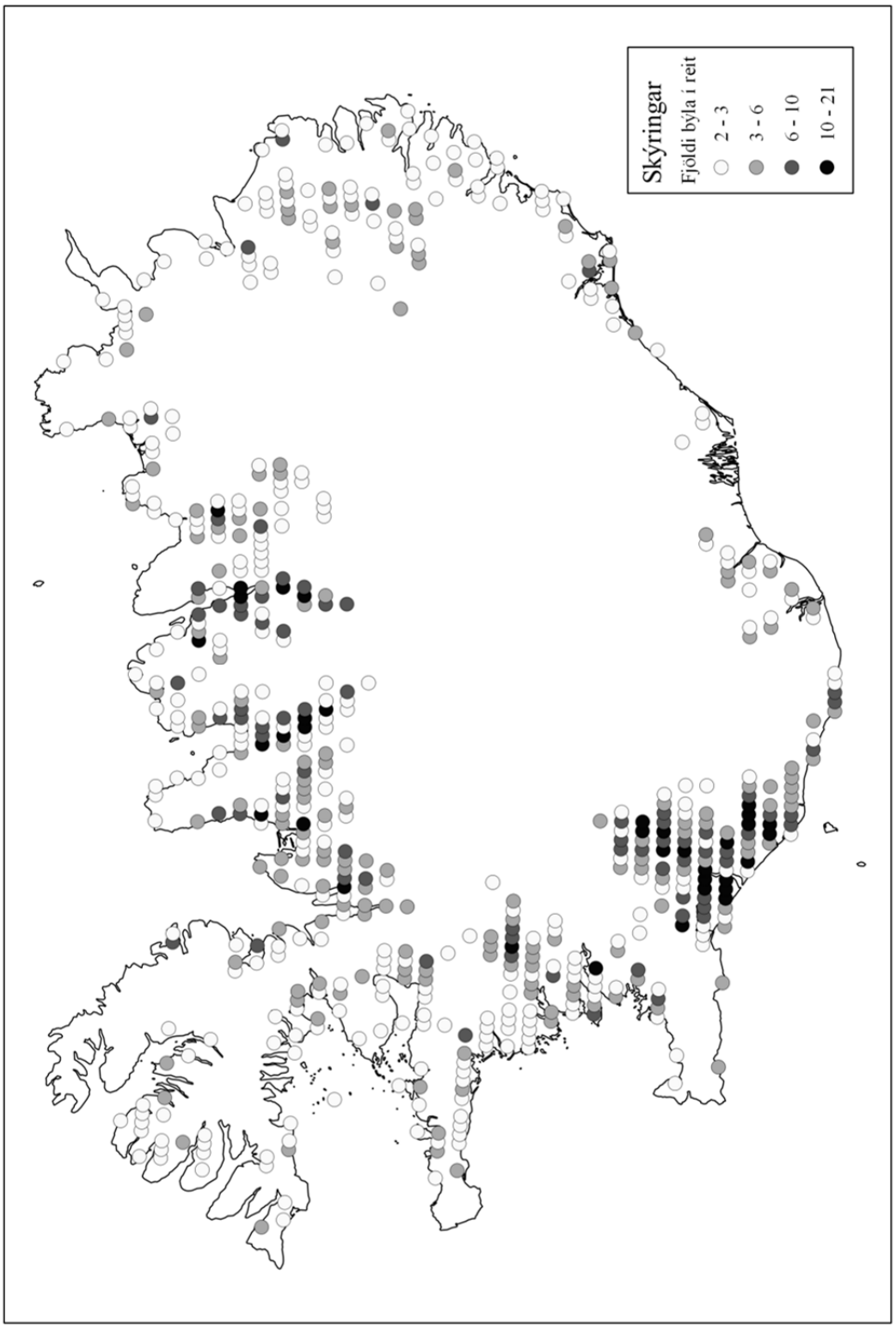

Skýringar *Notes*: Öll býlin í landbúnaðarkönnuninni voru hnitsett innan reita sem eru 5x5 bogamínútur. Ísland liggur það norðarlega að reitirnir verða aflangir, eða 4km á breidd (austur-vestur) og 9km háir (norður-suður). Ef býli reyndist vera stakt innan einhvers ramma var það fært í næsta ramma sem innihélt eitthvert býli svo að ekki sé hægt að sigta út einstök býli. Gráskalinn sýnir hve mörg býli eru innan hvers reits. *All farms in the farm structure survey were placed inside rectangle of 5x5 geographical minutes. In the northern latitudes these rectangles are 4km east-west by 9km north-south in size. If there was only one farm inside a rectangle, it was moved to nearest rectangle which holds at least one unit. The greyscale shows how many farms are inside each rectangle.*

Hagtíðindi
Statistical Series

97. árg. • 36. tbl.
ISSN 0019-1078

Sjávarútvegur og landbúnaður
Fisheries and agriculture

2012:4
ISSN 1670-4533 (prentútgáfa *print edition*) • ISSN 1670-4541 (rafræn útgáfa *PDF*)
Verð kr. *Price ISK* 1.300 • € 11

Umsjón *Supervision* Jón Guðmundur Guðmundsson • jon.gudmundsson@hagstofa.is
Magnús Kári Bergmann • magnus.bergmann@hagstofa.is
Víkingur Guðmundsson • vikingur.gudmundsson@hagstofa.is

Sími *Telephone* +(354) 528 1000
Bréfasími *Fax* +(354) 528 1099

© Hagstofa Íslands *Statistics Iceland* • Borgartúni 21a 150 Reykjavík Iceland
Öllum eru heimil afnot af ritinu. Vinsamlegast getið heimildar. *Please quote the source.*

www.hagstofa.is/hagtidindi *www.statice.is/series*